

Åhls hembygdsförening

Medlemsblad

God Jul
Gott Nytt år

Dec 2018 Nummer 4 Årgång 19

Meddelande från ordföranden

Kära hembygdsvänner!

Höstmörkret sveper sin fuktiga yllefilt omkring oss och dagarna blir kortare och kortare. Över Insjön vid Åsbergets fot ligger dimman tät på mornarna. Vad är väl lämpligare under denna tid än att krypa in i stugvärmens och ägna sig åt lite intressant läsning.

Du håller just nu medlemsblad 4/2018 i din hand och jag hoppas att det skall ge dig en stunds avkopplande och intressant läsning om bland annat kloka gubbar och gummor och deras förmåga att bota olika sjukdomar. Tåget från Insjön till Kina med skogsprodukter är också spännande läsning.

Med detta blad bifogas även Åhls hembygdsförenings väggalmanacka för 2019. Här får vi lära oss om Åhls omfattande tidigare gruvdrift och se bilder på gruvor och verksamhet. Hoppas att ni skall tycka om den och att den kommer upp på väggen där hemma. Gruvdriften och de som arbetade med detta är något vi kan vara stolta över.

Den nya fina boken om Åhlträkten, ni har väl sett den, finns nu representerad i Nordiska museets referensbibliotek. Dräktdelar till Åhlträkten var bland de första föremålen som införskaffades till museet så därför har den fina boken en given plats i deras bibliotek. Vi skall även försöka få den till salu i deras butik. Ett tips är att boken är en fin julklapp eller "gåbortpresent", kontakta Per Gustafsson eller Hans Hellström om du vill köpa ett exemplar. (Tel-nr nedan)

Bifogat hittar du också inbetalningskort för medlemsavgiften 2019. Vi hoppas du vill fortsätta vara medlem i Åhls hembygdsförening och stödja vår verksamhet så att vi kan fortsätta vårda vårt stolta hembygdsarv.

Till sist önskar styrelsen i Åhls Hembygdsförening En God Jul och Ett Gott Nytt År!

/Roger Arvidsson, ordf.

2019 ÅRS ALMANACKA

Tema: Gruvorna i Åhls socken

För att göra det enkelt för dig skickar vi även i år en almanacka med detta brev.

Pris 50 kr om du vill ha den.

Du som bor i Insjön kan köpa fler på Handelsbanken eller Gundhes, för att t.ex. ge bort.

Kom ihåg att köpa till julen

**Alla delar av sockenbeskrivningen, 15 delar, finns att köpa,
nu till mycket förmånliga priser.**

Många intressanta böcker om t.ex. sockendräkten, företagen i Insjön, gruvorna, åhlmålet med den nya ordboken, geologin, befolkningen, skolan.

**DVD med filmer från Insjön 1912, 1940, 1980 och 2007
CD med Sjuls Manne**

Ring 073-220 9398 eller 070-762 4003
eller mejla ahlshembygd@hotmail.com för beställning av leverans.

Insjöns Teater och Gamla småskolan på Vattberget

Alla är välkomna att hyra. Bokn. tel. 070-762 4003

Åhls hembygdskommittés minnesfond

När du förlorat en släkting eller vän går det bra att hedra den som gått bort med en penninggåva till Åhls hembygdskommittés minnesfond. Ring till Mats Lyck, tel. 070-524 0193. Pengarna går oavkortat till hembygdskommitténs verksamhet.

Årsmöte 2019

Preliminärt tisdag 12 febr kl. 19 på Insjöns Teater

Se vidare information i nästa medlemsblad i början av febr. 2018

Den nya Sidenvägen, forts

/Hans Hellström

I förra numret av medlemsbladet skrev vi om tåget med virke från Bergkvist Insjön till Kina. Det avgick från Insjöns Hamn den 17 sept kl 10.51. Hur gick det med transporten? Jo, efter fem veckor ankom transporten till Ganzhou i södra Kina. Den skulle enligt planen ha gått på tre veckor, men en rysk-kinesisk militärövning gjorde att den tidtabellen inte kunde hållas.

Transporten gick på följande sätt: Tåget gick tillsammans med andra vagnar från Insjön till Göteborg. Där lastades containrarna på ett fartyg med destination Hamburg för att där åter lastas på järnvägsvagnar. Tillsammans med vagnar från andra delar av Europa gick sedan tåget österut i Tyskland genom Polen. Vid gränsen till Vitryssland blev det omlastning till vagnar med den bredare ryska spårvidden och fortsatt färd genom Vitryssland, Ryssland och

Kazakstan till den stora terminalen Khorgos vid kinesiska gränsen. Där blev det åter omlastning till vagnar med Kinas spårvidd, som är samma som i större delen av Europa. Efter ytterligare färd genom Kina var virket framme vid den kinesiska tillverkaren av möbler.

Om transporten skulle ha gått med båt, vilket allt annat virke från Bergkvist till Fjärran Östern fortfarande gör, skulle det ha tagit dubbelt så lång tid som den planerade transporttiden med järnväg. Utvärderingen av denna första direkttransport med järnväg får avgöra hur det blir i fortsättningen. Den kinesiska staten har satsat stora summor på att få igång transporter med tåg mellan Kina och Europa. Det var några år sedan dessa transporter kom igång från/till andra länder i Europa.

Åhls hembygdskommittés medlemsblad.

Redaktör och ansvarig utgivare: Hans Hellström

Föreningens adress: Hjultorget 1, 793 41 INSJÖN

Föreningens e-postadress: ahlshembygd@hotmail.com

- Adressändring kan anmälas på någon av ovanstående adresser eller tel 070-524 01 93

Föreningens bankgiro: 725-4154

Föreningens tel: 0247-413 60. eller 076-949 65 20 Föreningens hemsida: www.hembygd.se/ahl

Hälsovård i Åhl förr i tiden

(Ur en tidningsartikel i Falu Kuriren eller Mora Tidning i mitten av förra seklet, författare okänd)

När åhlbon av idag skadat sig, och det inte ser alltför illa ut, går han till sjuksköterskan och får skadan omsedd och ombunden. (Red anm: Detta skrevs på den tiden när det fanns en sjuksköterska i Insjön). Hon tillhandahåller även en hel del läkemedel för enklare behov. Skulle det inträffa något allvarligare olycksfall eller någon insjuknar svårare, finnas tvenne läkare inom bekvämt räckhåll. (Det var Dr Håkansson på sjukstugan i Noret – som låg där vårdcentralen finns idag - och Dr Lodhammars praktik på Norsgatan.) Men så har det inte alltid varit!

Traditionen bevarar tyvärr inte berättelser om de vanliga människorna och händelserna någon längre tid, och därför har minnet av gamla ”kukkelgubbär” och ”trollkäringär” fallit i glömska. Men ännu är det en och annan som minns ”Byngspelles Oll” och ”Hinriksgubben och Hinrikskäringa”, som var verksamma mot slutet av 1800-talet. Vi kan konstatera att deras behandlingar varit av två slag: dels rena ”kukkelkurer” där vidskepelsen spelade den största rollen och dels sådan behandling vid vilken man behandlade sig med naturmedel.

För ”kukkelkurererna” spelade alltid en jordfast sten en betydande roll, ty under behandlingen skulle den sjuke antingen sitta på stenen eller också måste den onda kroppsdelen ligga på den. *Byngspelles Oll* var alltid mycket noga med att inga fruntimmer kom i närheten under behandlingen, för då var kuren misslyckad. Han skickade i så fall hem den sjuke så att han fick komma igen en annan dag. Ofta slog han ut med armarna som om det gällt att kasta bort något, och varje gång han gjorde så ropade han ”tjitt”. Vad det nu kan ha varit som verkade, tillskrevs många lyckade kurer honom. Hans anseende var stort både i Åhl och i kringliggande socknar. Vid en del kurer använde han en stor nyckel, vid andra sköt han.

Bland hans apoteksvaror fanns dock ett medel, som alla visste om, nämligen rökt ormkött, som skulle läggas på värkande tänder och bota dem. En äldre kvinna, som fick den behandlingen, sade: ”Jå tykkt hä va sô kuli (=otrevligt) tä stôpp ormkött i mun, sô jå la i ä i e slarva (=trasa) först.” Huggormarna togs tidigt om våren och röktes hängda på en liten kolmila, som han hade nedanför sin gård i Helgbo varje vår. Till mer förstaeliga

kurer hörde att han koppade och slog åder (=åderlåtning, tappning av lite blod).

Hinriksgumman använde sig mycket av en salva, som hon kallade vresalva. Den skulle masseras in när någon hade ont i lederna. Salvan bereddes genom att gumman hade lite ister, och över det läste hon: ”Jungfru Maria re (=red) på e åsna, re sö o vre (=vred) så.” Möjligen var det massagen som gjorde att även hon kunde visa på lyckade kurer. Även hon koppade och slog åder.

Då den tiden kom att riktiga läkare åkallades, skedde detta vanligen först sedan sjukdomen utvecklats så att döden var nära. Läkaren kom därför länge mest att betraktas som en dödens förelöpare och folk var mest rädda för honom.

Från år 1858 finns en uppgift i sockenstämmans protokoll att ett par dödsfall av dragsjuka (=epidemisk hjärnhinneinflammation) hade anmälts och att denna svåra sjukdom inkommit i socknen.

Därför beslöts att det från apoteket skulle hemtagas de medikamenter som Provencialläkaren Dr Wettergren hade uppgivit ge säker bot: Engelskt salt, Ricinolja, Senap, Terpentin Spiritus och Spansk Flugsalva.

Genom sådana åtgärder lärde sig folk att lita mer på läkaren än på de gamla trolldomskurerna, men rätt länge användes de jämsides. Så sent som omkring år 1900 förekom således rökning som ett botemedel mot strypsjuka (=difteri). Numera är såväl tron på de gamla läkekonsterna som dess utövare borta, och det finns inte många som ens hört talas om dem.

Åderlåtning
Foto från Wikipedia

Efferarvet

Thomas Rönström

I början på 1970-talet köpte jag en liten gård i Efferarvet med bortåt 7000 kvm tomt för en mycket måttlig summa pengar. Tidigare ägare var syskonen Edith Erkers och Selma Karlsson. Edith hade just gått ur tiden och Selma satt på Säter, omyndigförklarad. Hennes förmyndare ordnade med att rätten fattade beslutet att jag skulle bli ny ägare.

Nu har jag alltså i mer än 45 år haft en liten gård i Efferarvet som under tiden blivit både reparerad och tillbyggd. Intresset för gårdens ursprung har jag alltid haft och något lite har jag kunnat få reda på i grannbyn: det nuvarande bostadshuset byggdes 1937 och bekostades av kommunen. Kommunen fick betala ca 1500 kr för huset på ca 40 kvm boyta bestående av ett kök, en hall och ett rum samt trappa upp till oinredd vind med oisolerat tak. Skälet till kommunens finansiella ingripande kan ha varit att den dåvarande ägaren, änkemannen Stål-Kalle Karlsson, arbetare vid Sågmyra Yllefabrik, lär ha varit något alkoholiserad och att de två döttrarna for illa i det tidigare dragiga och smutsiga gårdshuset.

Varför den lilla byn med tre gårdar utan riktig tillfartsväg heter Efferarvet har ingen hitintills klurat ut. Teorierna kring namnbildningen är däremot många och kan läsas i forskningsskrifter kring bynamn i Sverige. Själv tror jag helt enkelt att Effer - eller Effers - var namnet på en person som ägde någon av gårdarna vid byns tillkomst.

Hur det än må vara med den saken, torde Efferarvet så småningom blivit en fåbodby för åhlbönder. Sätra kan ha varit en by med fåbodnar i Efferarvet eftersom en del fastighetsbeteckningar hade namnet Ål-Sätra när jag kom dit.

Frammot 1850-talet verkar byn Efferarvet åter ha fått permanent boende. En del gamla handlingar som jag övertagit kommer från den tiden. Stål-Kalle Karlsson torde ha köpt gården i början av 1900-talet på en avbetalningsplan som han hade svårt att hålla. Stål-Kalle gick ur tiden på 1940-talet. Enligt sägnen skall tåget ha kört på honom bakifrån då han var på väg hem från fabriken i Sågmyra.

Närmaste gård ägdes länge av disponenten Tidstrand i Sågmyra som använde den som jaktställe. Under tiden var den utarrenderad och så sent som på 1950-talet förnyades en uthuslänga så att 8 - 10 kor fick plats. Sedan 1970-talets slut ägs gården av en sågmyrabo som tidigare arbetat vid Grycksbo pappersbruk.

I stort vet jag alltså inte så mycket mer om Efferarvet. Vad bröt man t. ex. i de ganska många små gruvhålerna och vem gjorde det? Hur såg byn ut på 1800-talet? Kvarliggande grundstenar antyder att det i varje fall såg annorlunda ut än idag. Varför och när försvann gårdarna som nu kvarstår med nästan bara en sten ovanpå en annan en bit upp i skogen? Vet Du något mer eller något annat om Efferarvet är jag tacksam få kontakt med dig för ett samtal. / Thomas Rönström, tel 070-371 04 23.

Foto: Thomas Rönström

Fakta för den som inte vet: Efferarvet ligger några km norr om Rexbo i Åhls socken. Har idag en fastboende.